

Uchwała z dnia 7 października 2009 r., III CZP 65/09

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Marian Kocon (sprawozdawca)

Sędzia SN Marek Sychowicz

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa prokury Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w W. przeciwko Januszowi K. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 7 października 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z dnia 18 lutego 2009 r.:

„Czy wynikające z dokumentu urzędowego w postaci wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego domniemanie zgodności z prawdą tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone, obejmuje także fakt istnienia wiarygodności nabytej przez fundusz sekurytyzacyjny w drodze przelewu?”

podjął uchwałę:

Wyciągi z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego, o których mowa w art. 194 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych (Dz.U. Nr 146, poz. 1546 ze zm.), stanowią podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 9 października 2008 r. Sąd Rejonowy w Łukowie uchylił nakaz zapłaty i oddalił powództwo. Uznał, że dołączona do pozwu wniesionego przez prokurę Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego kserokopia wyciągu z ksiąg tego Funduszu, potwierdzona za zgodność z oryginałem przez radcę prawnego, nie stanowi dostatecznego dowodu istnienia dochodzonej należności.

Rozpoznając apelację powoda, Sąd Okręgowy w Lublinie powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 194 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych (Dz.U. Nr 146, poz. 1546 ze zm. – dalej: "u.f.i.") wymienia się trzy kategorie dokumentów – księgi rachunkowe funduszu, wyciągi z tych ksiąg oraz określonej treści oświadczenia, sporządzone według takich samych zasad jak wyciągi z ksiąg rachunkowych. Wskazanym księgom, wyciągom oraz oświadczeniom art. 194 u.f.i. przyznaje moc prawną dokumentów urzędowych i postanawia, że mogą one stanowić podstawę wpisów w księgach wieczystych i rejestrach publicznych. W wymienionym przepisie nie ma zatem mowy o jakimkolwiek dokumencie urzędowym, lecz o trzech rodzajach dokumentów, w tym oświadczeniach, którym ustawa nadaje moc prawną równą dokumentom urzędowym. Inaczej mówiąc, art. 194 u.f.i. nie wymienia dokumentów urzędowych, lecz dokumenty, którym przysługuje moc prawna dokumentu urzędowego. Sąd Okręgowy założył jednak, że zgodnie z art. 194 u.f.i. wyciąg z ksiąg rachunkowych jest dokumentem urzędowym, a co za tym idzie, że poświadczona za zgodność z oryginałem przez radcę prawnego powoda kopia wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego może stanowić na podstawie art. 485 § 1 pkt 1 w związku z § 4 zdanie pierwsze k.p.c. podstawę wydania nakazu zapłaty.

Według art. 485 k.p.c., postępowanie nakazowe jest przewidziane dla spraw, w których dochodzi się roszczeń pieniężnych lub świadczenia rzeczy zamiennych, ale pod warunkiem, że okoliczności uzasadniające roszczenie są udowodnione dokumentami wskazanymi w ustawie. Dokumentami, które mogą stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty, są zarówno dokumenty urzędowe, jak i prywatne, ale korzystanie z dokumentów prywatnych zostało ograniczone przez wyraźne określenie ich rodzajów.

Jako dalszy rodzaj dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty art. 485 § 3 k.p.c. wskazuje wyciągi z kont bankowych. W myśl tego przepisu, sąd może wydać nakaz zapłaty, jeżeli bank dochodzi roszczenia na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych podpisanego przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banku i

opatrzonego pieczęcią banku oraz dowodu doręczenia dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty. (...)

W orzecznictwie do tej pory rozważano charakter prawny dowodu z wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego jedynie na gruncie art. 788 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 listopada 2007 r., III CZP 101/07 (OSNC 2008, nr 11, poz. 129) uznał, że wyciągi z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego, z których wynika przejście wierzytelności na fundusz sekurytyzacyjny w okolicznościach określonych w art. 788 § 1 k.p.c., stanowią dowód uzasadniający nadanie tytułowi egzekucyjnemu wystawionemu przeciwko dłużnikowi zbywcy wierzytelności klauzuli wykonalności na rzecz funduszu sekurytyzacyjnego. Podzielił dotychczas wyrażany pogląd, że dokument urzędowy, o jakim mowa w art. 788 k.p.c., należy definiować przez odwołanie się do art. 244 § 1 k.p.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 1997 r., III CZP 125/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 51). Stwierdził także, że na podstawie art. 194 u.f.i. wyciągi z ksiąg rachunkowych funduszy oraz inne dokumenty przewidziane w tym przepisie spełniają wymagania formalne dokumentów urzędowych. Mogą także w pewnych przypadkach być dowodem wykazującym przejście wierzytelności, pozwalającym na nadanie klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy takiej wierzytelności. Wniosek ten uzasadnia przede wszystkim podobne brzmienie art. 194 u.f.i. i art. 95 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 – dalej: "Pr.bank."), który także nadaje wyciągom z ksiąg bankowych moc dokumentów urzędowych.

W literaturze przyjmuje się, że na potrzeby postępowania nakazowego (art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c.) przez dokument urzędowy powinno rozumieć się dokument urzędowy, o którym mowa w art. 244 k.p.c., czyli sporządzony w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania. Dotyczy to także dokumentów sporządzonych przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne w zakresie zleconych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej (art. 244 § 2 k.p.c.). Oprócz tych dwóch kategorii dokumentów urzędowych wyróżnia się także dokumenty, które nie są wprost dokumentami urzędowymi, nie dotyczą bowiem sfery administracji publicznej i nie zostały sporządzone przez organy państwa, ale z mocy ustawy przyznano im w postępowaniu dowodowym pozycję równorzędną z dokumentami urzędowymi. Do tej grupy zalicza się dokumenty

notarialne, dokumenty bankowe i inne; ich cechą charakterystyczną jest ograniczony tematycznie zakres oraz to, że nie zostały sporządzone przez organ władzy publicznej, lecz nadano im moc dowodową równą dokumentom urzędowym. Przykładowo można wymienić dziennik budowy (art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, Dz.U. Nr 89, poz. 414 ze zm.), dokumenty pocztowe, dokumenty notarialne (art. 2 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.), a także dokumenty bankowe (art. 95 Pr.bank.). Do tej samej grupy należy zaliczyć dokumenty, o których mowa w art. 194 u.f.i.

Wymaga rozważenia, czy dokumenty, o których mowa w art. 194 u.f.i. mogą stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty na podstawie art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. Z porównania art. 485 § 1 pkt 1 z § 3 tego przepisu wynika, że w postępowaniu nakazowym doszło do wyraźnego zróżnicowania dokumentów urzędowych (art. 485 § 1 pkt 1) oraz dokumentów bankowych (art. 485 § 3); w drugim przypadku muszą spełniać szczegółowe wymagania formalne, o których mowa w art. 485 § 3 k.p.c. Ponadto w celu wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym należy do pozwu dołączyć dowód doręczenia dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty.

Porównanie art. 194 u.f.i. i art. 95 Pr.bank. prowadzi do wniosku, że wskazane dokumenty zostały przez ustawodawcę potraktowane w podobny sposób i wszystkie one zostały zrównane z dokumentami urzędowymi w zakresie swojej mocy prawnej, niemniej jednak w art. 485 k.p.c. nie ma mowy o wyciągach pochodzących z ksiąg rachunkowych funduszy sekurytyzacyjnych.

Fundusz sekurytyzacyjny należy do grupy funduszy inwestycyjnych zamkniętych i może działać jako fundusz standaryzowany oraz niestandaryzowany (art. 185 i 187 u.f.i.). Działalność funduszu sekurytyzacyjnego polega na emisji certyfikatów inwestycyjnych w celu zgromadzenia środków na nabycie wierzytelności lub praw do świadczeń z tytułu określonych wierzytelności (art. 183 ust. 1 u.f.i.). Procedura ta jest elementem szerszego procesu sekurytyzacji polegającego na emitowaniu papierów wartościowych, których zabezpieczeniem ekonomicznym są określone wierzytelności. W zależności od rodzaju transakcji, jeżeli sekurytyzowane są wierzytelności bankowe, bank zawiera z funduszem sekurytyzacyjnym umowę przelewu wierzytelności (art. 92a ust. 1 pkt 1 Pr.bank.), w wyniku czego staje się wierzycielem w miejsce banku, bądź umowę o subpartycję,

w konsekwencji której nie przechodzi do przejścia wierzytelności, lecz jedynie związanego z nimi ryzyka ekonomicznego.

Wynika z tego, że fundusz sekurytyzacyjny jest z reguły nabywcą wierzytelności bankowych, nie można zatem przyjąć, iż w toku postępowania nakazowego staje się on podmiotem bardziej uprzywilejowanym w stosunku do zbywcy, którym jest bank mogący uzyskać nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wyłącznie na podstawie art. 485 § 3 k.p.c., po przestawieniu dokumentu potwierdzającego doręczenie dłużnikowi wezwania do zapłaty. Takiego wymogu nie przewiduje art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c., z którego może skorzystać fundusz sekurytyzacyjny na podstawie wyciągu z własnych ksiąg. Polepszenie sytuacji nabywcy wierzytelności w stosunku do jego zbywcy nie jest uzasadnione.

Za tym stanowiskiem przemawia także okoliczność, że w czasie prac nad ustawą o funduszach inwestycyjnych planowano uprzywilejowanie funduszy sekurytyzacyjnych na równi z bankami przez wprowadzenie tzw. sekurytyzacyjnego tytułu egzekucyjnego (Sejm IV kadencji, druk nr 1773), z czego jednak zrezygnowano. Reminiscencją tej tendencji jest pozostawienie art. 194 u.f.i., trudno jednak zakładać, że ustawodawca zamierzał udzielić funduszom sekurytyzacyjnym dalej idących przywilejów niż samym bankom. Chodziło jedynie o zrównanie uprawnień funduszy z tymi, które mają banki, jednak do zrównania tych uprawnień nie doszło.

Reasumując, dokumenty, o których mowa w art. 194 u.f.i. nie stanowią podstawy do wydania nakazu zapłaty na podstawie o art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. W stosunku jednak do niektórych dokumentów bankowych, jak wskazano, ma zastosowanie regulacja przewidziana w § 3, umożliwiająca sądowi wydanie takiego nakazu. Brak podobnej regulacji w stosunku do dokumentów sekurytyzacyjnych nie uzasadnia wniosku, że na podstawie tych dokumentów nie ma w ogóle podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. W art. 485 k.p.c. niewątpliwie powstała luka, co usprawiedliwia sięgnięcie do analogii i przyjęcie, że art. 485 § 3 k.p.c. ma także zastosowanie do wyciągów z ksiąg rachunkowych funduszy sekurytyzacyjnych. Jest to uzasadnione zbliżoną do banków funkcją funduszy sekurytyzacyjnych, których wysokość osiąganego zysku zależy od stopnia zaspokojenia nabytych przez nie wierzytelności, a także brzmieniem art. 194 u.f.i., zbliżonym do art. 95 Pr.bank. Pozwala to na przyjęcie, że pozycja tych podmiotów, a tym samym wiarygodność wystawianych przez nie dokumentów jest podobna do

dokumentów pochodzących od banków. Z przyczyn oczywistych sięgnięcie po analogię wymaga stosowania względem dokumentów pochodzących z funduszy sekurytyzacyjnych identycznych wymagań zarówno co do formy, jak i obowiązku wcześniejszego pisemnego wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia. Artykuł 194 u.f.i. , podobnie jak art. 485 § 3 k.p.c. w stosunku do dokumentów bankowych, wymaga, by wyciągi z ksiąg funduszu sekurytyzacyjnego były podpisane przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych funduszu i były opatrzone pieczęcią towarzystwa zarządzającego funduszem sekurytyzacyjnym.

Oznacza to, że wyciągi z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego, o których mowa w art. 194 u.f.i. , stanowią podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, przy czym nie jest możliwe wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie jedynie poświadczonej kopii wyciągu z ksiąg sekurytyzacyjnych, gdyż art. 485 § 4 zdanie pierwsze k.p.c. odnosi się jedynie do § 1 i § 2a tego przepisu, a nie do § 3.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 listopada 2007 r., III CZP 101/07, odnosząc się do kwestii, czy wyciąg z ksiąg rachunkowych tego funduszu wykazuje przejście uprawnień na fundusz w ramach art. 788 § 1 k.p.c., przyjął, że nie można przesądzić tej kwestii w sposób abstrakcyjny, lecz badając konkretny wyciąg lub korespondujące ze sobą wyciągi. W związku z tym konieczne jest zbadanie treści konkretnego wyciągu i ustalenie, czy wynika z niego przejście uprawnień, o którym mowa w art. 788 § 1 k.p.c. To samo należy odnieść do podniesionego w przedstawionym zagadnieniu prawnym problemu zakresu domniemania zgodności z prawdą treści wyciągu z ksiąg funduszy sekurytyzacyjnych.

Treść takiego wyciągu co do zasady powinna odzwierciedlać treść wpisów dokonywanych w księgach funduszu. Zasady prowadzenia rachunkowości przez fundusze inwestycyjne, w tym fundusze sekurytyzacyjne, regulowane są przepisami ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694) oraz rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 8 października 2004 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych (Dz.U. Nr 231, poz. 2318). Zgodnie z § 6 ust. 3 rozporządzenia w związku z art. 13 ust. 1 ustawy o rachunkowości, księgi rachunkowe funduszu obejmują m.in. dziennik, księgę główną i księgi pomocnicze. Dziennik zawiera chronologiczne ujęcie zdarzeń, jakie nastąpiły w okresie sprawozdawczym, a jego treść, zgodnie z zasadą

podwójnego zapisu, powinna odpowiadać treści księgi głównej (art. 14 ust. 1 w związku z art. 15 ustawy o rachunkowości). Uszczegółowieniem księgi głównej są księgi pomocnicze, prowadzone m.in. dla operacji zakupu (art. 17 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Zapisów w księgach dokonuje się na podstawie dowodów księgowych, które powinny zawierać m.in. określenie stron dokonujących operacji gospodarczej, opis operacji, jej wartość i datę dokonania (art. 21 ustawy o rachunkowości). Sam zapis w księdze obejmuje co najmniej datę operacji, skrót lub kod opisu operacji, kwotę zapisu oraz oznaczenie właściwego konta. Ponadto, według § 12 rozporządzenia, w księgach rachunkowych funduszu inwestycyjnego ujmuje się nabyte składniki lokat, za które w przypadku funduszu sekurytyzacyjnego należy uznać nabywane wierzytelności. Nie wnikając w materię rachunkowości należy uznać, że transakcja nabycia przez fundusz sekurytyzacyjny puli wierzytelności na zabezpieczenie emisji certyfikatów inwestycyjnych niewątpliwie powinna znaleźć odzwierciedlenie w księgach rachunkowych po stronie aktywów, oraz – zakładając odpłatność tej transakcji – również po stronie pasywów. Nie przesądza to jednak jeszcze, że konkretna wierzytelność faktycznie istnieje, w ramach bowiem kontroli rachunkowej nie jest oceniana strona prawna konkretnej transakcji i jej skuteczność w świetle prawa cywilnego. Celem prowadzenia ksiąg rachunkowych funduszu jest jedynie wykazanie dokonywanych operacji zakupu lub sprzedaży w celach finansowych.

Oznacza to, że samo dokonanie zapisu w księgach funduszu o istnieniu wierzytelności nie wiąże się z domniemaniem prawnym, iż wierzytelność ta istnieje, brak bowiem jakiegokolwiek sposobu kontroli prawidłowości podstaw dokonywanych wpisów, poza ich prawidłowością formalną. Organy funduszu nie mają wystarczających kompetencji do zbadania, czy nabywana wierzytelność faktycznie istnieje. Należy pamiętać, że fundusze mogą nabywać wierzytelności od różnych podmiotów, a nie tylko od banków krajowych, których pozycja w zakresie wiarygodności wystawianych dokumentów jest wyższa. Nadmierne rozszerzenie domniemania wynikającego z art. 194 u.f.i. prowadziłoby do pogorszenia sytuacji dłużników (lub domniemanych dłużników) względem funduszy. Regulacja przewidziana w art. 194 u.f.i. stanowi wyjątek od zasady swobodnej oceny dowodów i podlega ścisłej wykładani. O ile należy przyjąć, że wyciąg z ksiąg rachunkowych funduszu potwierdza fakt dokonania cesji (nabycia wierzytelności), o tyle do wykazania skuteczności tego nabycia w świetle prawa cywilnego lub szerzej

– do wykazania istnienia wierzytelności w razie zaprzeczenia przez pozwanego jej istnieniu, konieczne jest przedstawienie przez fundusz odpowiednich dowodów.

Konkludując, domniemanie zgodności z prawdą treści dokumentu w postaci wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego nie obejmuje faktu istnienia wierzytelności nabytej przez fundusz sekurytyzacyjny w drodze przelewu, niemniej jednak, jak wskazano, dokument ten stanowi podstawę do wydania nakazu zapłaty.

Z tych względów Sąd Najwyższy, podjął uchwałę, jak na wstępie.